

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ ซึ่งสมเด็จพระบวรราชเจ้า สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ มีชื่อเดิมว่า "มหาธาตุวิทยาลัย" และมีพระบรมราชโองการเปลี่ยนนามใหม่ว่า "มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๙ โดยมีพระราชประสงค์จะให้เป็นอนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติยศของพระองค์สืบไป ดังปรากฏในประกาศพระราชปรารภในการก่อพระฤกษ์สังฆิการาชวิทยาลัย^๑ เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านการพัฒนาบุคลากรของประเทศให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มีความสามารถในการรักษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น พระพินธุกรรม (ช้อย ฐานทัตตมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ในสมัยนั้นจึงจัดประชุมพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกาย จำนวน ๕๗ รูป เมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๐ และประกาศให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการจัดการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงในระดับมหาวิทยาลัย เปิดสอนระดับปริญญาตรี คณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรกเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๔๐ และมีพัฒนาการตามลำดับ ดังนี้

ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ ปรับเปลี่ยนระบบการวัดผลมาเป็นระบบหน่วยกิต โดยกำหนดให้นิสิตต้องศึกษา อย่างน้อย ๑๒๖ หน่วยกิต และปฏิบัติศาสนกิจ ๑ ปีก่อนรับปริญญาบัตร ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ เปิดสอนคณะครุศาสตร์ และอีกปีต่อมาได้ทำการเปิดสอนหลักสูตรแผนกอบรมครูศาสนศึกษา ระดับประกาศนียบัตรและเปิดสอน คณะเอเชียอาคเนย์และเปลี่ยนเป็นคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ ปรับหลักสูตรแผนกอบรมครูศาสนศึกษาเป็นวิทยาลัยครูศาสนศึกษา และปรับเปลี่ยนหน่วยกิตเป็น ๒๐๐ หน่วยกิต การจัดการเรียนการสอนช่วง ๒ ทศวรรษแรก ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และรัฐเท่าที่ควร ทำให้ประสบปัญหาด้านสถานะของมหาวิทยาลัย และงบประมาณเป็นอย่างมาก แต่ก็สามารถจัดการศึกษา มาได้อย่างต่อเนื่อง ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ คณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคม ได้ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง " การศึกษาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มี สถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย โดยสมบูรณ์ ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ เริ่มขยายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังส่วนภูมิภาค เริ่มตั้งวิทยาเขตแห่งแรกที่ จังหวัดหนองคาย และได้ขยายไปยังจังหวัดอื่นๆ ที่มีความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่

^๑สำนักงานประกันคุณภาพ, คู่มือประกันคุณภาพการศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๕๙, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.หน้า ๗.

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีวิทยาเขตในกำกับดูแล ทั่วประเทศ ๑๐ แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ ๑๙ แห่ง หน่วยวิทยบริการ ๑๓ แห่ง ห้องเรียน ๓ แห่ง สถาบันสมทบ ๗ แห่ง ในปีพุทธศักราช ๒๕๖๖ มหาวิทยาลัยได้ปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรีใหม่ โดยลดจำนวนหน่วยกิตจาก ๒๐๐ หน่วยกิต ให้เหลือเพียง ๑๕๐ หน่วยกิต และปรับปรุงระบบการบริหารวิชาการใหม่ โดยแบ่งออกเป็น ๔ คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์^๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน หน่วยวิทยบริการ และสถาบันสมทบ ได้มีการผลิตบัณฑิตตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยปีละประมาณ ๕,๐๐๐ กว่ารูป/คน ในแต่ละปี ในส่วนของหน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวัดท่านา ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในฐานะหน่วยวิทยบริการ มีผลผลิตบัณฑิตมาแล้ว ๖ รุ่น ในสองสาขาวิชาเอก จำนวน ๓๓๖ รูป/คน^๓ พุทธศาสตร์บัณฑิตได้กระจายตัวอยู่ในเขตจังหวัดใกล้เคียง ทั้งที่อยู่ในสถานภาพของพระสงฆ์และสถานภาพของคฤหัสถ์ เป็นการยากที่จะสืบรู้และติดตามบัณฑิตเหล่านั้นโดยไม่ดำเนินการตามหลักวิจัย จึงสมควรที่จะดำเนินการในรูปการวิจัยโดยการสำรวจ ติดตามและรวบรวมบทบาท หน้าที่ของพุทธศาสตร์บัณฑิตเหล่านั้น และทำทะเบียนประจำปีเป็นข้อมูลการศึกษาและประกอบการวิจัย

จังหวัดตากเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่างเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์ เป็นศูนย์กลางการศึกษาและการค้าขายแดน มีศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากชนหลายเผ่าพันธุ์ เป็นศูนย์กลางการคมนาคม ในส่วนการปกครองคณะสงฆ์ แบ่งการปกครองออกเป็น ๙ อำเภอ ระดับตำบล ๔๒ ตำบล วัดจำนวน ๒๓๙ วัด สังกัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕^๔ จากการศึกษาถึงปรัชญา ปณิธาน พันธกิจ วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยแล้วทำให้เราทราบว่า มหาวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์ในการผลิตบัณฑิตด้วยเหตุผลดังนี้

๑. เพื่อสร้างบุคลากรทางพระพุทธศาสนา ในฐานะบัณฑิตที่ต้องออกไปบริการวิชาการแก่สังคมโดยให้ความสำคัญในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและมีความรับผิดชอบ

๒. เพื่อสร้างบุคลกรทางศาสนาให้มีองค์ความรู้และมีศักยภาพในการเรียนรู้ศาสตร์ต่างๆของมหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๒ " และ เรื่อง " การศึกษาของสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ " คำสั่งทั้ง ๒ ฉบับนี้ ส่งผลให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยต้องจัดการศึกษาเพื่อสร้างบุคลากรทางด้านศาสนา

๓. เพื่อสร้างบุคลากรทางศาสนา ในฐานะบัณฑิตให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใสใฝ่รู้ใฝ่คิดเป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญามีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละ พัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรม

จากการสอบถามและข้อมูลเบื้องต้นของพุทธศาสตร์บัณฑิตทำให้ทราบว่าพุทธศาสตร์บัณฑิตมีสถานภาพเป็นพระสงฆ์และดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์สูงสุดอยู่ที่ เจ้าคณะ

^๒มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, แหล่งที่มา, website mcu.ac.th, ในส่วนของประวัติ/, (ออนไลน์), (สืบค้นเมื่อ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙).

^๓รายงานประจำปี, หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗, หน้า ๗.

^๔สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตาก, กรมการศาสนา, “เอกสารการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดตาก” ๒๕๕๗, หน้า ๑๔.

อำเภอ นอกจากนั้นก็ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส ส่วนพุทธศาสนบัณฑิตที่เป็นคฤหัสถ์ นั้นสังกัดอยู่ในส่วนงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งประกอบอาชีพส่วนตัว ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่องบทบาทของพุทธศาสนบัณฑิตกับการพัฒนาสังคมอันเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร พัฒนานองค์ความรู้และพัฒนาบทบาทที่ดีของพุทธศาสนบัณฑิตในรุ่นหลังต่อไป โดยใช้พุทธศาสนบัณฑิตที่จบไปแล้วทั้ง ๕ รุ่น มาเป็นแนวทางในการพัฒนาบัณฑิตในการทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน สังคม

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนบัณฑิตที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนบัณฑิตที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการนำไปสู่กระบวนการพัฒนาพุทธศาสนบัณฑิตที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนบัณฑิตที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนบัณฑิตที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการนำไปสู่กระบวนการพัฒนาพุทธศาสนบัณฑิตที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคมอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทพุทธศาสนบัณฑิตที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาศึกษาเฉพาะบทบาทของพุทธศาสนบัณฑิตที่ดำรงอยู่ในสถานภาพเป็นพระภิกษุและคฤหัสถ์ที่อยู่ในจังหวัดตากซึ่งสำเร็จการศึกษาจากหน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยสังเคราะห์จากเอกสารแนวคิดทฤษฎี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ๒) ด้านการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓) ด้านการพัฒนานองค์ความรู้เพื่อรับใช้สังคม^๕

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ รายได้ บัณฑิตรุ่นที่ ประเภทของหน่วยงาน

^๕ สำนักงานประกันคุณภาพ, คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ๒๕๕๙), หน้า ๑๐.

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การให้บริการการรับใช้สังคมโดยผู้วิจัยได้ศึกษาทั้ง ๓ ด้าน ๑. การบริการวิชาการแก่สังคม ๒. การสืบสานศิลปวัฒนธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓. ด้านการพัฒนางานองค์ความรู้เพื่อรับใช้สังคม

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ประชากรคือ พุทธศาสนิกชนที่ดำรงอยู่ในสถานภาพเป็นพระภิกษุและคฤหัสถ์ที่อยู่ในจังหวัดตากซึ่งสำเร็จการศึกษาจากหน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๓๓๖ รูป/คน และได้กลุ่มประชากรตัวอย่าง ๑๘๓ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้ศึกษาได้กำหนดพื้นที่ในการทำวิจัยครั้งนี้ คือ ศึกษาเฉพาะพุทธศาสนิกชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดตาก

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาการวิจัยไว้ตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ถึง มีนาคม ๒๕๖๐ รวมระยะเวลา ๗ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ สถานภาพ ของผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสนิกชนที่มีความต่างกัน ส่งผลต่อบทบาทการพัฒนาสังคมแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ อายุ ของผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสนิกชนที่มีความต่างกัน ส่งผลต่อบทบาทการพัฒนาสังคมแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ บัณฑิตรุ่นที่ ของผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสนิกชนที่มีความต่างกัน ส่งผลต่อบทบาทการพัฒนาสังคมแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ประเภทหน่วยงานของผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสนิกชนที่มีความต่างกัน ส่งผลต่อบทบาทการพัฒนาสังคมแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ บทบาท หมายถึง ภาระงาน ภารกิจ หน้าที่ของแต่ละบุคคลที่ต้องปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น บทบาทเป็นการกระทำที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ การปฏิบัติงานตามหน้าที่

๑.๖.๒ พุทธศาสนิกชน หมายถึง ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา การจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาบริหารรัฐกิจของหน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดท่านา จังหวัดตาก

๑.๖.๓ หน่วยวิทยบริการจังหวัดตาก หมายถึง สถานที่จัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เป็นสาขาของวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้กับนิสิตนักศึกษาในการพัฒนางานองค์ความรู้ ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดตาก

๑.๖.๔ การพัฒนาสังคม หมายถึง การพัฒนา คน อาชีพ และองค์กร เพื่อมุ่งปรับปรุง ส่งเสริมให้คนที่อยู่ร่วมกัน มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจอันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข

๑.๖.๕ การบริการวิชาการแก่สังคม หมายถึง กิจกรรมหรือโครงการให้บริการแก่สังคม ภายนอกหรือภายในสถาบันการศึกษา ของพุทธศาสนบัณฑิต

๑.๖.๖ การสืบสานศิลปวัฒนธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง พุทธศาสนบัณฑิต สามารถรักษาเอกลักษณ์และ อัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยอันเป็นการสืบสานวัฒนธรรมองค์การให้เป็นที่ยอมรับและทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นชาวพุทธอันเป็นการส่งเสริมให้ พระพุทธศาสนามีความมั่นคงเป็นที่ยอมรับ

๑.๖.๗ การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อรับใช้สังคม หมายถึง กระบวนการจัดการความรู้ ทักษะ ของ พุทธศาสนบัณฑิตในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การพัฒนาสังคมในจังหวัดตาก

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงบทบาทพุทธศาสนบัณฑิตของหน่วยวิทยบริการจังหวัดตากรู้จัก บทบาทหน้าที่ในการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการรับใช้สังคม

๑.๗.๒ ทำให้ได้ทราบถึงสภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหาของพุทธ ศาสตรบัณฑิตในการนำความรู้มาบูรณาการในการรับใช้สังคมอันเป็นแนวทางในการพัฒนาพุทธ ศาสตรบัณฑิตของหน่วยวิทยบริการ

๑.๗.๓ ข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยนำมากำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจอันเป็นแนวทางในการ กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาหน่วยงานองค์การและพัฒนาบัณฑิตออกไปรับใช้สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ